

Med breen i tunet

Kulturhistorisk vandring i Mjølvergrendi

Norsk brefestival, 17. juni 2012

Oddmund L. Hoel

J. C. Dahl: *Nigardsbreen* (1839/1847), Nasjonalmuseet

Kjelder og litteratur

Sjå liste på <http://www.historielaget.jostedal.no>

Johannes Flintoe: *Mjølvirsdalen med Nigardsbreen* (august 1822), Bergen Kunstmuseum

Knud Knudsen: *Nigardsbræen i Jostedalen* (1896), UBB Billedsamlingen

Fig 1

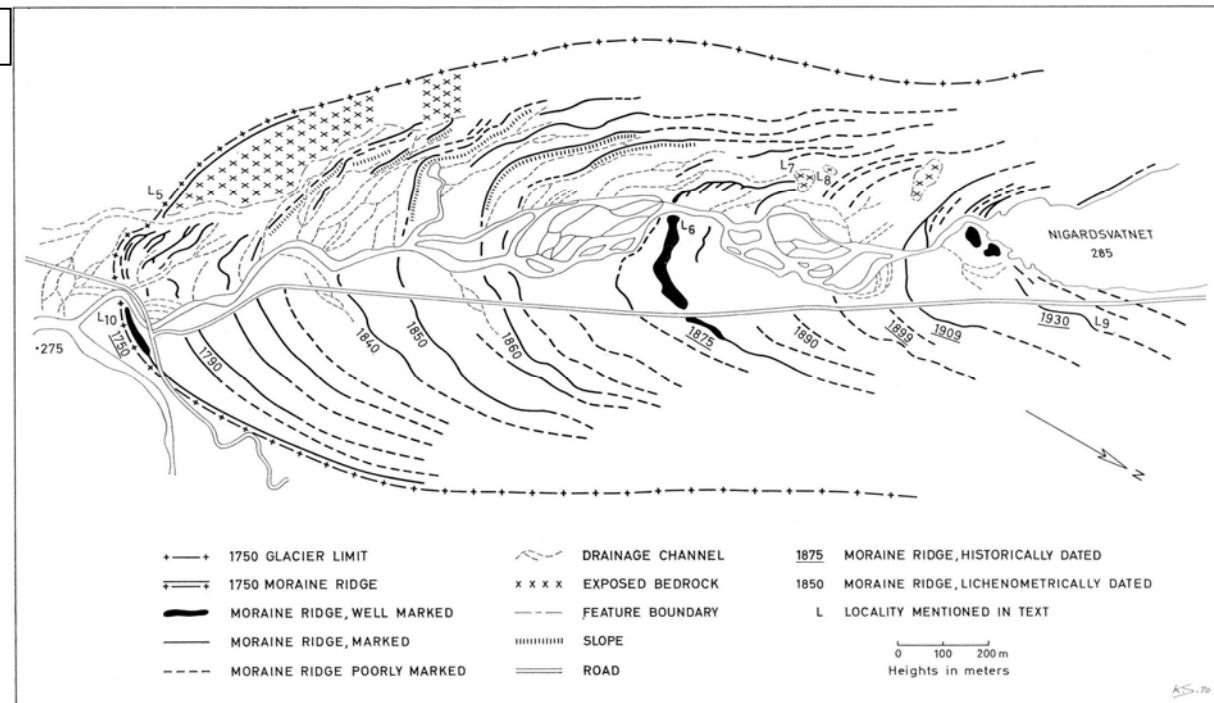

Fig. 33. A map of Nigardsdalen drawn from aerial photographs taken by Widerøe's Flyveselskap A/S. Details have been added from field studies

(Andersen og Sollid 1971)

Front variations at Nigardsbreen in metres

Year	Year
1710 - 1735: +2800 ^x	1930 - 31: - 9
1735 - 1742: ± 0	31 - 32: - 15
1742 - 1743: + 100 ^x	32 - 33: - 15
1743 - 1748: + 50 ^x	33 - 34: - 45
1748 - 1818: - 540	34 - 35: - 25
1818 - 1823: - 70 ^x	1935 - 36: + 5
1823 - 1845: - 80 ^x	36 - 37: - 17
1845 - 1873: - 710	37 - 38: - 21
1873 - 1899: - 595	38 - 39: - 50
1899 - 1903: - 73	39 - 40: - 28
1903 - 07: + 8	1940 - 41: - 41
1907 - 08: - 10	41 - 42: - 19
08 - 09: + 18	42 - 43: - 38
09 - 10: - 31	43 - 44: - 10
1910 - 1911: + 5	44 - 45: - 43
11 - 12: - 40	1945 - 46: - 35
12 - 13: - 11	46 - 47: - 113
13 - 14: - 13	47 - 48: - 145
14 - 15: - 25	48 - 49: - 92
1915 - 16: - 20	49 - 50: - 47
16 - 17: - 19	1950 - 51: - 56
17 - 18: - 16	51 - 52: - 87
18 - 19: - 21	52 - 53: - 60
19 - 20: - 14	53 - 54: - 41
1920 - 21: - 16	54 - 55: - 72
21 - 22: + 7	1955 - 56: - 53
22 - 23: - 23	56 - 57: - 34
23 - 24: - 13	57 - 58: - 49
24 - 25: + 10	58 - 59: - 66
1925 - 26: + 16	59 - 60: - 87
26 - 27: - 16	1960 - 61: - 55
27 - 28: + 12	61 - 62: - 30
28 - 29: + 20	62 - 63: - 65
29 - 30: + 6	63 - 64: - 65

Fig 2

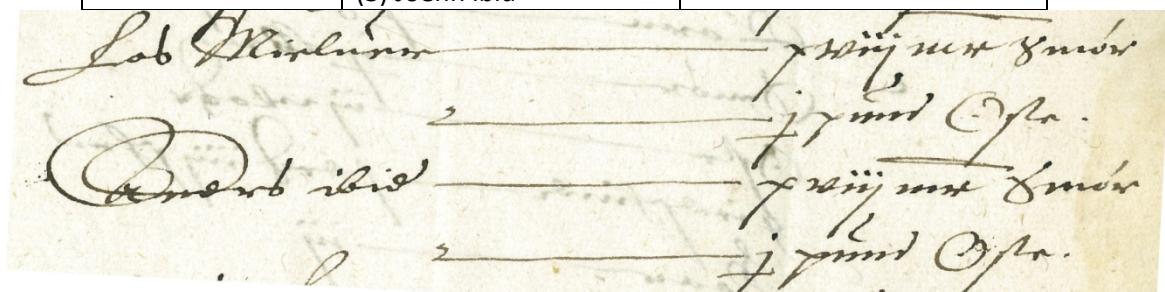
X = approximative values, only

1748 - 1975: ca.4500m

(Østrem , Liestøl og Wold 1977)

Mjølver i dei fem eldste skattelistene

Skatteliste	Brukars/namn	Skatt
Presteskatten 1596	(1) Las Mieluer (2) Anders ibidem	[kvar:] 18 merker smør, ½ pund oste
Jordeboka 1600	(1) Lasse Mielduer (2) Anders ibidem	7 mark thallig, 1 gjedshind 1 kalvshind,
Pengeskatten 1603	(1) Lasse Melduer (2) Heming[?] i Samestedt	[kvar: 1 lodd sylv]
Jordeboka 1611	(1) Millde (2) Ibid Oluff (3) Miduill	8 mark Talligh, 1 Giedshinnd 1 Giedshinnd 1 Giedshinnd
Landsskatt 1611	(1) Annders Melluerd (2) Oluff ibid (3) Joenn ibid	[kvar:] ½ Daler

John B. Rekstad: *Nigard* (1899), UBB Billedsamlingen

Knud Knudsen: Nigard (1870-åra), UBB Billedsamlingen

Fig 3

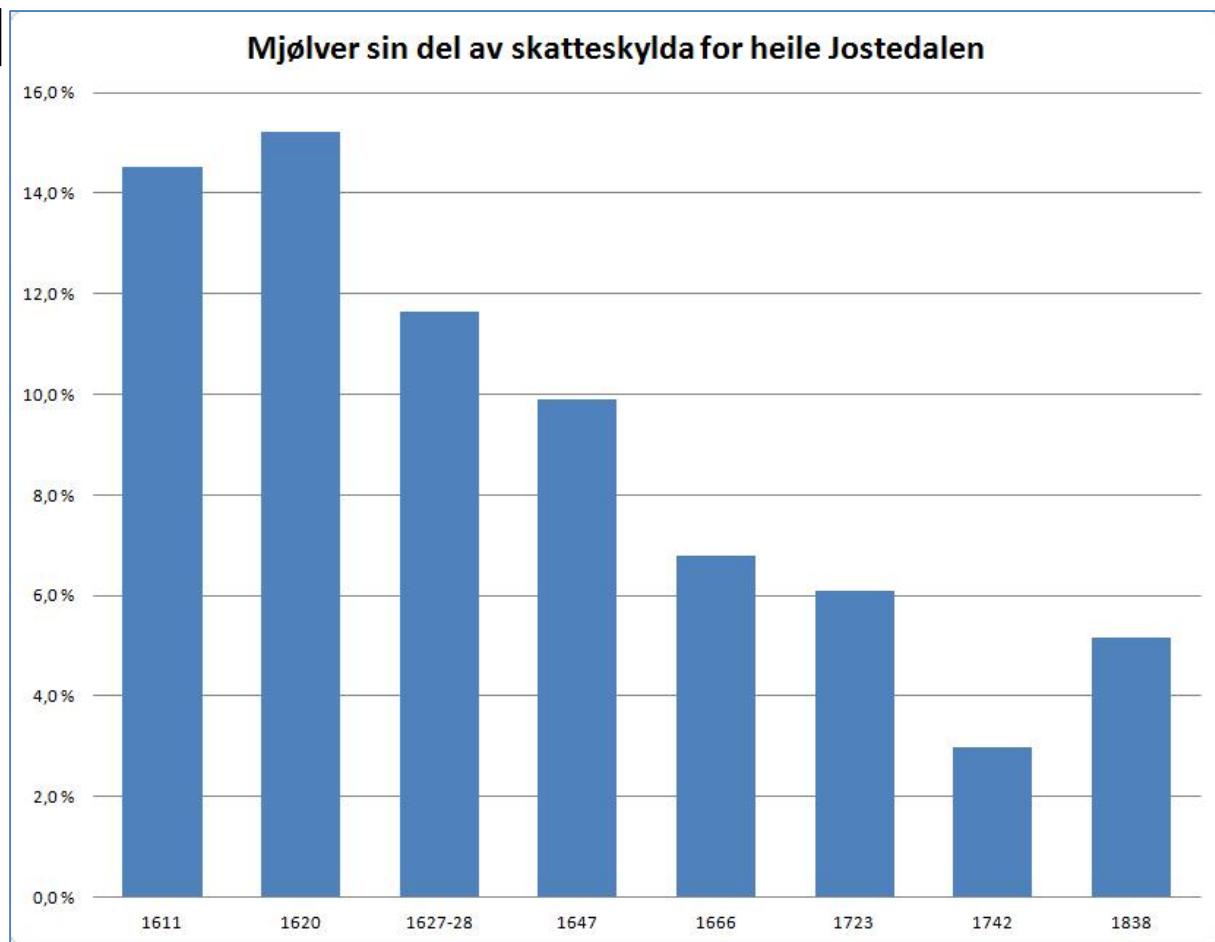
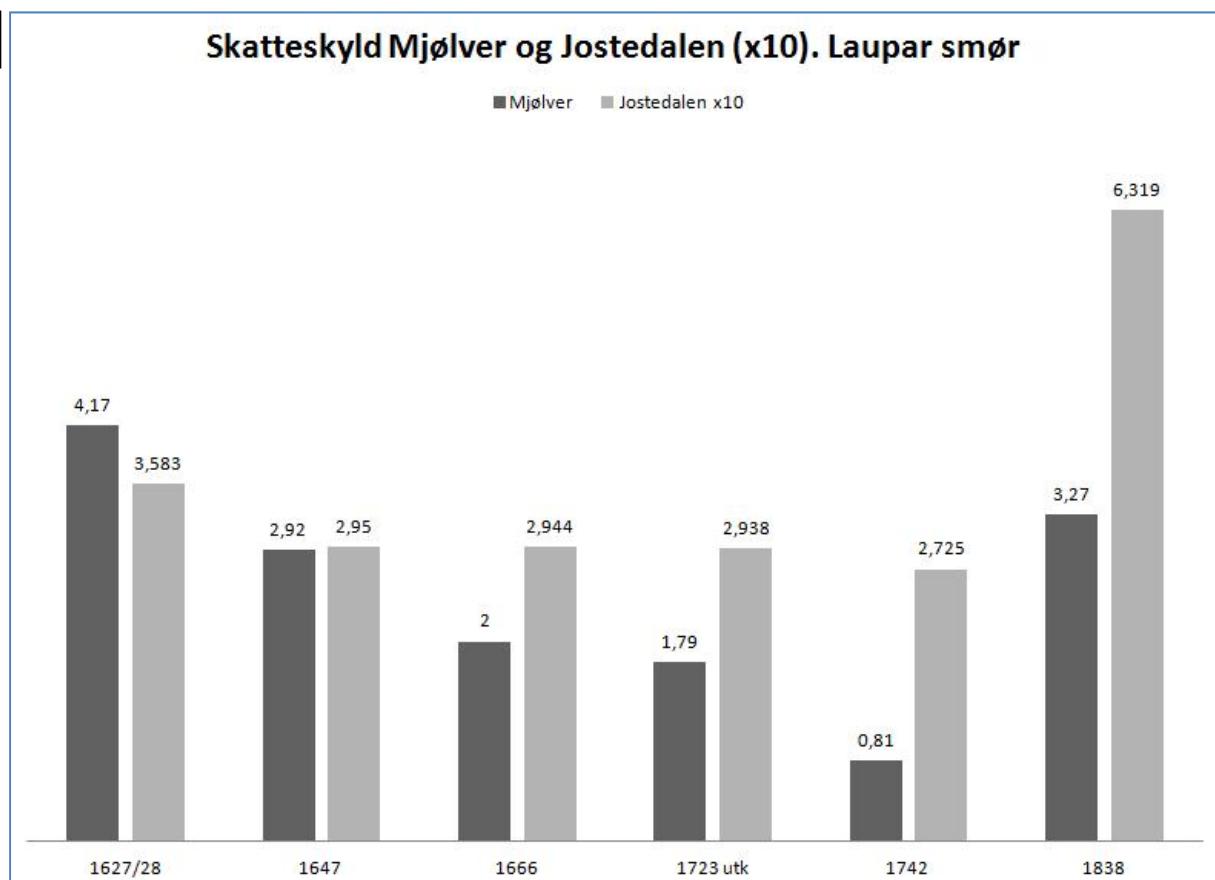

Fig 4

Mjølver i matrikkelen 1666

17. Mielduer [fellesoppføring for alle tre bruk]

Føeder – 18 Nøed – 3 øger

Saar – 4 tønder

Er paa Lagt at kiørre

Hommelhager, Ingen Herlighed

[Skatteskylde:] 2 løber Smør

Mjølver i matrikkelutkastet 1723

Bruk	Brukar	Korn – sår/haustar	Buskap	Ny skyld
18. Nedre Mileldver	Johannes	2 – 6 td.	7 nøed, 1 hest og 6 faar	2 pd 5 mark
19. Øvre Mieldver [a Bjørkehaugen]	Claus	2 – 6 td.	7 nøed 1 hest og 10 faar	2 pd 5 mark
[b Øvre Mjølver]	Rasmus	1 – 3 td.	3 nøed 6 faar	1 pd 2 mark
SUM		5 – 15 td.	17 nøed, 2 hester, 22 faar	5 pd 12 mark [=1,83 laupar]

[Alle bruk:]

- Ingen huusmand
- Skoug til brende og setter til fields
- qværn til fornødenhed og inted fiskerie

[Om Johannes, Nigard:] Denne gaard ligger under Sneebreen eller Jisfieldet, som er u-foranderlig alle aaringer, udj henseende till dend Ruin, som dend Skade gaarden derved tilføyes, Eftersom samme Jisfield aarlig forøges frem Voxer og fremskyder sig alt dybere og dybere ofver gaardens tilliggende marcher, og kand formedelst kulden udaf samme Jisfield, ingen sæd voxer,

huorfore dend aftoeges — 12 mark [= reduksjon på 19 %]

[Om Rasmus, Mjølver] ... og Setter til liden nytte for ham

Tingsvitne 1735

- [1] Guttorm Iohanssen Mielvær af Iøstedals Skibbrede fremtillede sig for Retten [... om den] usigelige skade, som den bekiente Iøstedals Sne- eller Jisbreede, hans paaboende gaard Mielvær Aarlig tilføyer;
- [2] Her til Almuen svarede: At kunde i ald guds sandhed forklare og bevidne, at den bekiente Iøstedals Jiis-breede, som strecher sig 7 Præstegield, er et lis-field, der har tilvoxet saa meget Aar effter andet at den har borttaget ej alleene den største del af gaardens Enge-mark, men end og af den Kulde Jisbreen giver af sig, foraarsager at intet Korn der paa kand voxer eller komme til sin modenhed,
- [3] hvorudover den paaboende fattige Mand guttorm Johansen og formænd for ham. Aarlig har maat gaae om at betle brød baade til Aarlig føde, saavelsom til Aarlig Sæde-Korn,
- [4] Ja ej vaaret god for noget Aar Rettighed til Ejer en at betale, som for mange Aar resterer og der til ej haver det ringeste at betale, Saa at Ejer en hr. Christopher Munthe ej haver af denne gaard andet end lettelse for skatten, som denne fattige Mand mest med betlen stræber at betale,
- [5] de forklarede og, at saafremt fornefnte lisbrede vil blive ved at tilvoxe, saasom den nu har giort i nogle Aar, og nu paa et steen Kast, nær gaardens huuse har nærmest sig, bliver gaarden inden faae Aar gandske borttaget, saa at den ej Evindelig kand blive beboet, [...]

Avtaksforretning 22.–23.8.1742

[Nigard]

- [1] Hvilcket Øde brug ligger nærmest Jisbreen, som haver nærmest sig 20 alen [13 m] nær de tomme eller øde staaende gaardens huuse, Hr Christopher Munthes part, som af folk var forladt for 4de aar siden
- [2] Denne Jisbreed haver ... overdekket alt gaardens slotte Mark, fæbeiter og stoels-beiter, i strekning hen ved $\frac{1}{4}$ Miil [2800 m]

[Bjørkehaugen]

- [3] Med det andet Øde brug i Mielvær ... haver fast liige beskaffenhed, som fornefnte Øde part, saa at intet korn paa denne part kan komme til modenhed, thi det fandtes nu end ikke knept formedelst Jisfieldets fra sig givende kulde, saa det beholdne af denne part synes ikke at kand blive andet end til een Øde gaards beite eller slott for de andre nærliggende Jorder, dog er een huusmand paa denne part, nafnlig Knudt Mattiesen, som der haver huusdyr.

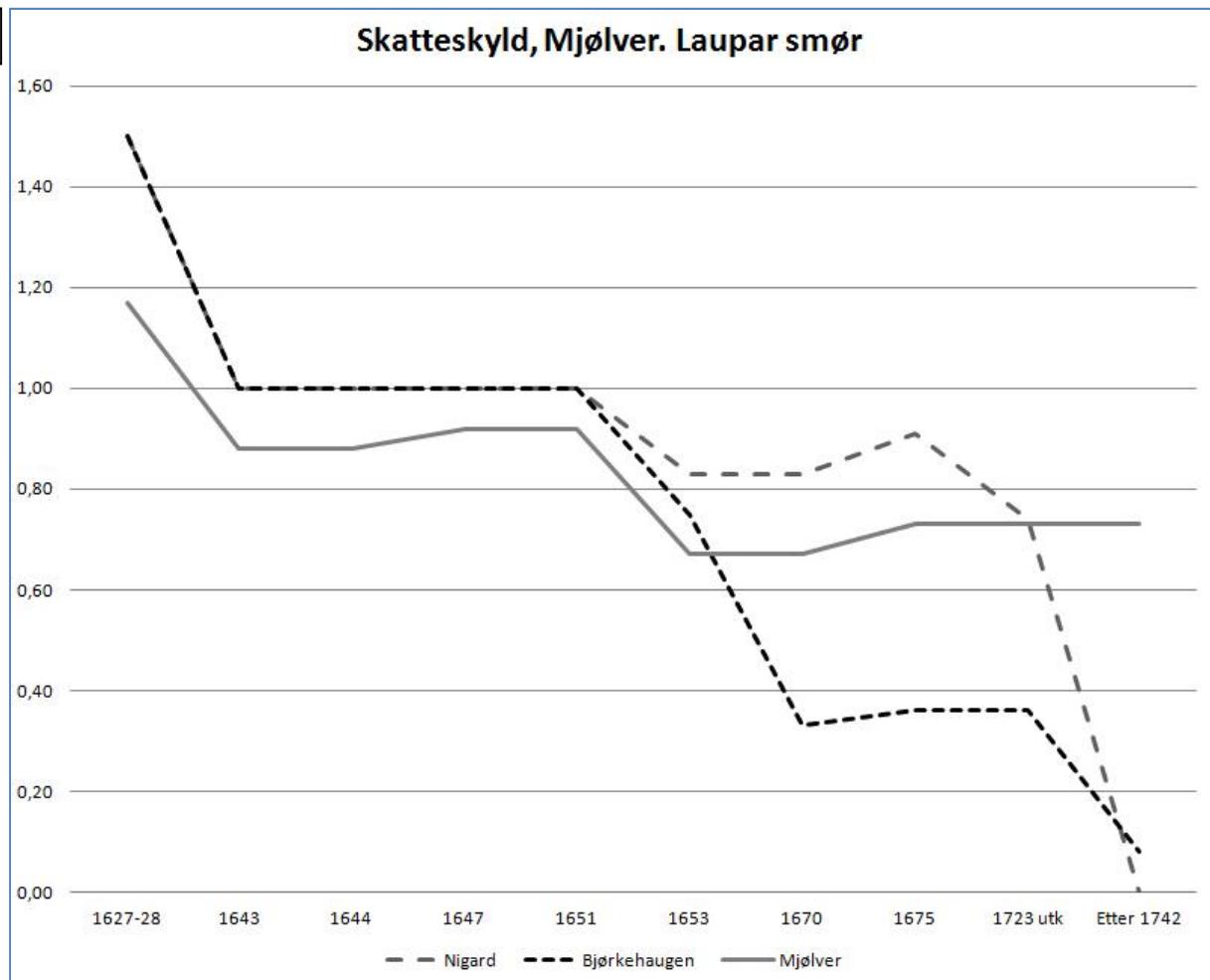
[Mjølver]

- [4] Paa denne Jordpart fandtes ingen sigtbar skade, uden den felles udmark, som den store Jisbreed haver overdekket, ellers ligger dette brug uden for een stoer houg, som nogenledis forrekommer og møder den sterke og kolde vind, som Jisbreen puster fra sig.

Resultat (omr. til laupar smør – avtaket stod ved lag til 1838)

Bruk	Skyld	Avtak	Prosent
Nigard	0,91	0,00	- 100 %
Bjørkehagen	0,36	0,08	- 78 %
Mjølver	0,73	0,73	Inga endring

Fig 5

Klagebrev 28.12.1742

[Frå gardbrukarane på Grov, Snøtun, Kruna, Hellegård, Haugen, Mjølver, Li, og Nedre/Øvre Fåberg.]

Formedelst den vidtbegrebne Jøstedals Jisbreede eller Jisfield, ... haver nu i een tid lang oven fra fieldene og ned i dahlene sig nærmet, nedtrengt eller tilvoxet, at i mangen Aar, særdelis udj de sidstforløben 6 Aars tid formedelst den sterke vind og kulde, som af fornefnte Jisfield foraarsages, paa de fleeste Jorder i Jøstedals Præstegield, ... ingen Korn aufling er falden enten til føde end sige til Sæde-Korn, thi det som er opvoxet, er deels ikke kommen mad; ...

Hans Wiingaard (ca 1740-åra)

- [1] Den saa kaldte Justedals-Bree ... er meget foranderlig; thi undertiden gaaer den frem i de Dale, den grændser til, i 30 til 60 Aar, undertiden trækker den sig tilbage igien en Tid lang.
- [2] Naar den gaaer frem, blive Sprækkerne i den saa dybe, at det gaaer til nogle tusende Favne, og saa vide, at man ei kan springe over dem; men naar den gaaer tilbage, trækkes Sprækkerne sammen igien.
- [3] I sin Fremgang har den saadan Magt, at den kan skyde Stene af et Huses Størrelse for sig, hvilke, om de komme imellem Been og et Bierg, knuses i smaa Stykker. Hvor den gaaer tilbage, efterlader den steriles areas, hvor siden aldrig voxer Græs.
- [4] Paa begge Dele har man øiensynligt Beviis, nemlig paa det sidste i en Dal, kaldet Krondal, hvor der fra forrige Tider ligge ligesom Volde af de mange Stene, som den i sin Fremgang har ført for sig, og paa det første i en anden Dal, kaldet Mielvedal, hvor den i en Tid af 30 Aar har gaaet saa vidt frem, at den har borttaget Grunden, som tilhørede en Gaard, kaldet Nyegaard, hvorfor og samme Gaard for nogle Aar siden er bleven øde.

(Prenta i Strøm 1762)

Matthias Foss (1750)

- [1] ... fra ovenmelte tiid [aug 1742] til aarsdagen derefter Aaret 1743 hafde lisbræen ey allene skut sig frem de 100de Alne i Længden, foruden umaadelig i breeden, men end og borttaget Huusene, omkastet dem, veltet dem for sig med een umaadelig mængde af jord, gruus og store steene fra afgrunden og knuset dem ganske i smaa stykker, som endnu er tilsiune,
- [2] og manden som besad jorden maatte med hast forlade gaard og grund, *dog ubeskadiget* med sine og eyendele og søger sig Huus hvor han kunde, denne gaard kaltis Nigard;
- [3] foruden denne gaard er med ager og eng i grund ødelagt, har lisbreen nærmest sig i de paafølgende Aaringer til een anden jord, kaldet Bierchehougen, borttaget dends ager og eng, saa de bare Huuse staae tilbage og altsaa er ubeboelig: (...)
- [4] Mand har ellers erfaret, hvorledis dend fra 1748 er gaaed tilbage, men meget Langsom, dog saa at det kand kiendelig mærkis.

(Justedahlens kortelige Beskrivelse, etter originalmanuscriptet 11.5.1750, prenta 1802)

Prestemanntalet 1664

Lars Næfne Smør i j. pind	Erich Jensen	Olle Nielsen	Anders Jensen
Mielffuerd Smør i j. pind	Hans Sigvardsen		
Nedre mielfuerd Smør i j. pind 6. np	Poffuell Ollesen Niels Ollesen	Niels Ollesen halt	Olle Lassesen 75 Aar

Gaardernis Naffne	Bøndernies Naffne	Bøndersønnirnis och Thieniste drengis naffne	Huusmend och Løsgiengers Naffne
Øffre melffuerd Smør 2 pund	Erich Jensen	Olle Nielsen	Anders Jensen
Mielffuerd Smør 1 pund	Hans Sigvardsen		
Nedre mielfuerd Smør 2 pund 6 mark	Poffuell Ollesen Niels Ollesen	Niels Ollesen halt	Olle Lassesen 75 Aar

Sjelemanntalet 1759–60

Gard	"Gaarmænd"	Andre	Bøker	Folk
Milvir	Ole Rasmussen (38) og Elli Olsdatter (37)	4 søner, 4 døtrer, 1 kårkone	3 Psalmebøger, 1 forklaring, 1 catechismus, 2 A:b:c: bøger	11
Bierch hougen	(1) Ingebrigt Knudsen (52) og Kari Rasmusdatter (42) (2) Hermoe Torbiørnsen (73) og Zignil Andersdatter (67)	Ingen	(1) 2 A:b:c bøger, 1 Psalme:bog (2) 1 forklaring, 1 Psalme bog	4

Folk og fe i Mjølvergrendi

Folketal	Mjølver	Jostedalen	Prosent
1760	20	247	8,1 %
1801	28	444	6,3 %
1825	35	553	6,3 %
1865	58	885	6,6 %
1900	59	938	6,3 %
1910	57	943	6,0 %

Jordbruksteljinga 1865	
5 sjølveigarbruk	
2 husmannsplassar	
Folk	58
Hestar	7
Storfe	42
Får	78
Geiter	84
Griser	5

Fleire gardar i Bredalen?

Wiingaard (prenta 1762)

Det er og et Sagn blandt Bønderne i Justedalen, at der i samme dal, som nu er opfylt med Sne fra det nederste til det øverste, har tilforn staaet 14 Røgstuer; og at dette ikke er en Digt, sluttet rimelig deraf, at der i en Myr, som gaaer hen til Breen, sees en Gade eller Steenbroe, som uden Tvivl har været en Kiøre-Vei for da værende Bønder.

Foss (1750)

I denne sidste Dal [Milvirsalen] hvor den [Breen] nu forefindes, foregiver Almuen, at der i gamel Tid skal have været en stor slet Dal, hvor sex Jorder have været.

Bohr (1820)

Det Sagn, at en heel Gaard, Nigaard kaldet, har staaet der, hvor Bræens nederste Rand nu er, synes at være aldeles grundet. En 92 Aars gammel Kone, som først døde 1810, i Følge Justedals Ministerialbog, skal ofte have været i den gamle Nigaard, og dens forrige Beboere folode den først, efter hende og Fleres Sigende, da Bræen havde skudt Huset paa skraa. De byggede derefter den lille Plads, Nigaard, hvor den nu staaer, ved Fjeldet Skarvenaasen, og den har endnu en fuld Gaards Rettigheder i Bubeiter og Teige (Græsgange eller Høslætter og Skovstrækninger), Bonden Claus Elvekrogen har for 50 Aar siden seet Taget til et Huus, som Vaaeren havde fremført. Adskilligt Træboskab er ogsaa, efter Fleres Sigende, flydt ud med Vandet under Bræen. Alt dette bestyrker dog den Mening, at en Deel af den Dal, som Bræen nu indtager, fordom har været beboet i det Mindste til 1/4 Miils Afstand fra Brævaaeren, hvilket er anført efter Justits-Protocollen.

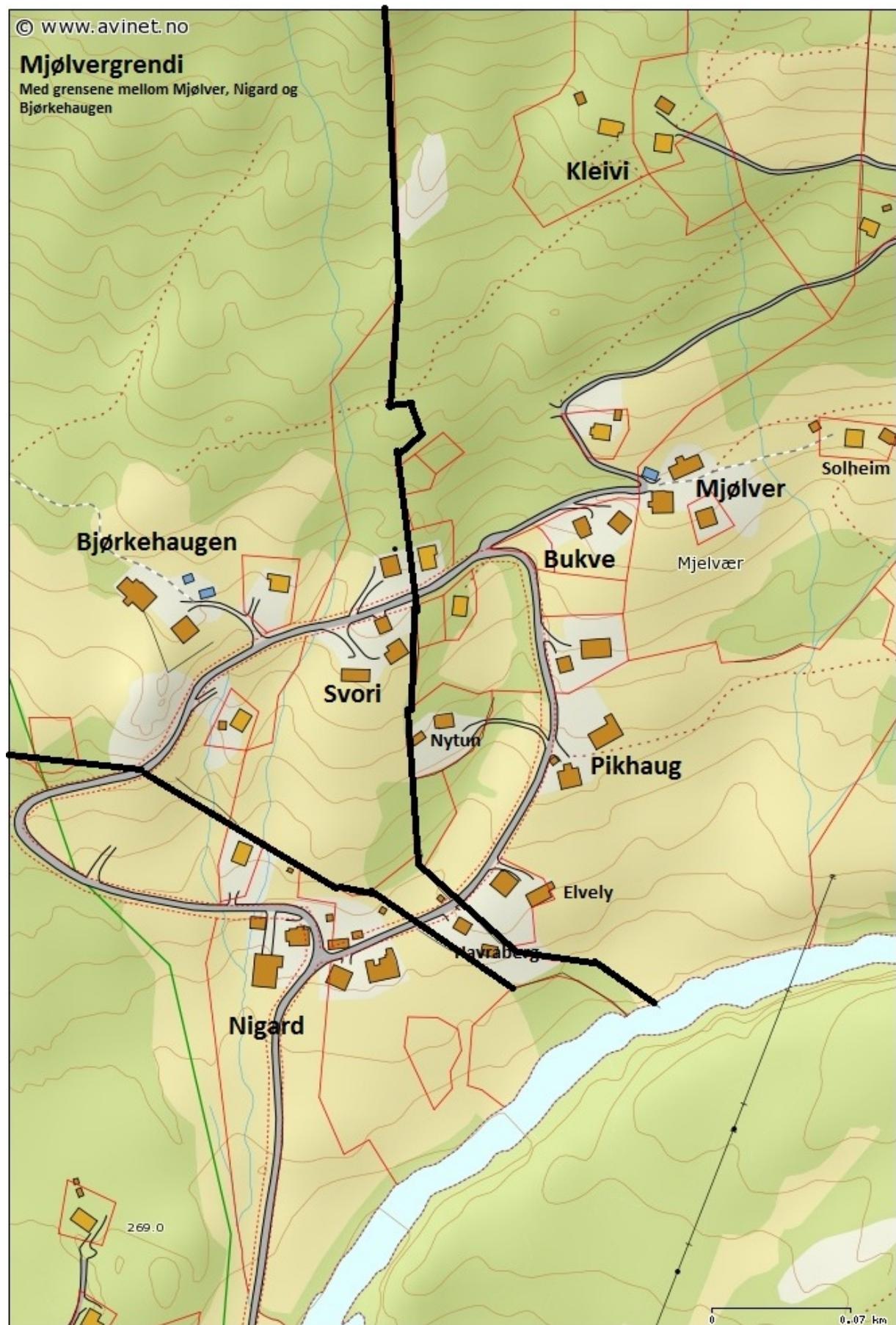
Olav Sande (1892)

Det fortelst, at dei, som fyrst busette seg i dalen etter svartedauden, var folk fraa Nordfjord, mest brotsmenn og røvarar, som der i dalen fekk liva i tryggd, vekke fraa log og dom. Den første garden, som vart bygd att, var Faaberg, den fremste garden i dalen. Dinæst 8 gardar, som laag, der ein stor del av Nigardsbreden no ligg, Nigarden og endeleg Ormberg, næstan heimst i dalen. (...)

Der skal ha leget 8 gardar der frame fyr halvtannat hundrad aar sidan, segjer dei, men dei vart øydelagde av breden, som ein gang skreid so hardt fram. Heimst, paa nordre sida, ligg der no ein gard, som heiter Nigarden; det er det same som den niande garden, segjer jostedølerne, -- den, som stod att, daa dei aatta rauk til. Men namnet kjem vel snøggare av "ned i garden" – so som andre stader, der det finst gardar som hev same namnet.

Mjølvergrendi

Med grensene mellom Mjølver, Nigard og Bjørkehaugen

Mjølver

(gnr 202)

